

SÖTÉR ISTVÁN

A válás

RÉSZLET EGY KÉSZÜLŐ REGÉNYBŐL

Suttogás az éjszakában, izgatott, el-elcsukló suttogás, könnyes szavak, vádak, vádak, megbánások. Jolán és Flóra az ikerágyban beszélgettek, Flóra mindent elmesélt. Jolán a hálóingből kinyúló két karját a feje alatt összefektette, Flóra félkönyekre dőlt, néha felemelkedett. Bécs olyan szépen kezdődött, különösen Rezső öröme miatt: a hosszú rejtőzködés, titkolódzás után itt végre szabad volt, megnyílt a lelke, fürdött a jóérzésben — társakra talált, barátsággal befogadták, feladatot kapott, és úgy érezte, egész élete boldog harc lesz az *ügyért*. Könyomatosságot új szerkesztését bízták rá, felszólalt a gyűléseken, s hosszú sétákon, és a Ring kávéházaiban beszélgetett elvtársaival. Flóra ritkán látta, és Bécsből is alig látott valamit, mert elfoglalta a gyermek. Mégsem maradt egyedül, asszonyok keresték fel, akik férjükkel, családjukkal ebbe a barátságos városba menekültek. Szomszédjukban laktak Bánék — a férj magas, jól öltözött férfi, aki mindig nyomdákkal tárgyalt, és Kassák Lajos verseit készült kiadni. Az asszony magával hozta két kislányát, akik Dóránál alig voltak idősebbek. Szép, barna kislányok, csillogó, nagy szemük akár az apjuké.

Ha tudnád, Jolán, milyen érdekes társaságot ismertem meg ott később! Vidéki fiatalasszonyként csöppentem közbük, csupa író, hírlapíró, festők, orvosok, — mindegyiknek neve volt már, s engem azonnal megszerettek, körülvettek — egy nő azonnal megérzi, ha tetszik. Én tetszettem, nagyon is tetszettem, de mit számítottak nekem más férfiak! Rezső olyan hódító volt mindig, magas, karcsú, férfias — ő volt a legszebb férfi. Az elvtársak közül senki sem szólt meg eleganciájáért, sőt, büszkék voltak rá — Rezsőn minden ruha jól mutatott, bár kezdetben alig tudtunk költeni öltözködésre.

Albérletben laktunk, a Donauzeilén, régi bérházban. Napfényes szoba volt, a ház udvarán díszes kocsfelhajtó, kiugró üvegtetővel, a lépcsőház üvegtető, tehát mindig világos, az udvarban a régi, vörösmárvány kút megmaradt. A főbérlnő később, mikor dolgozni kezdtem, vigyázott Dórára. Nem sokat kellett vigyáznia, Dóra mindig az asztal alatt, a babáival játszott. Mikor már beszélni tudott, átjárt a szomszéd púpos szabómesterhez, aki nem volt magasabb nála, és körülményes udvariaskodással fogadta, ahogyan gyermeket szokás. Dóra szótlánul, elmerülten figyelte a szabómester férceléseit, tűzéseit, szabásait és vasalásait, s a mesternek jól esett a kislány figyelme, s már a jelenléte is.

— Te még mindig szereted Rezsőt, ez meglátszik — szól közbe Jolán.

— És ha szeretem? — vont vállat Flóra — Te senkit sem szeretsz? Csak a kölcsönkönyvtáraknak élsz?

Flórának mindig jól esett valakibe beleszúrnia. Csak Rezsőbe nem mert — tudta ezt Jolán — Flórának mindig kellett egy olyan férfi, akit ne merjen megszúrni. A szürkálódást Flóra idegrendszere igényelte. Jolán pedig szelíden hallgatott. Flóra őt sohasem tudta megbántani.

Nehéz, de szép élet volt! Rezső elvitte némelyik gyűlésre, meszelt falú alagsori helyiségbe, melyet egy Kokoschka nevű festő plakátja ékesített. Kedvesek voltak az elvtársak, komolyak: ilyeneket nem találsz itt, a mi egykori társaságunkban, a katonatisztek s a városi tisztviselők között. Szegény apánk baráti köre, azok a kártyázások, és azok az asszonyok! Bécsben Flóra még *megbízatásokban* is részesült, ami kitüntetésnek, a bizalom jegyének számított: *anyagokat* kellett átcsempésznie, Szlovenszkóba, Romániába. Egyszer még a magyar határt is átlépte: Rezső büszke volt rá. Az elvtársak nyájasan vették körül szelíd sörözésen, tartózkodón még udvaroltak is neki. Egy fekete, pattanásos fiú, legfiatalabb a pártszervezetben, a szemét le nem vette róla. Illés Béla fejből tudta Radó Antal Faust-fordítását (az első részt), Az ember tragédiáját, a János vitézt, Az apostolt, és néhány Szophoklész-szöveget, Csengeri János fordításában. Magas, fekete fiú volt, közlékeny, vidám, történeteket mesélt, néha megsértődött. Flóra leginkább a festőket szerette, Rezső segített rajtuk, ahogyan tudott, mindenféle igazolványokról gondoskodott, meg tartózkodási engedélyekről, még útlevelekről is. Uitz, Bortnyik, Derkovits és Mattis-Teuztsch a képeikkel viszonzták, melyeket amúgysem tudtak eladni — féltucatnyi festmény élénkítette az al-bérlet falait.

Flóra mesélt, mesélt a nyári éjszakában, ismeretlen neveket sorolt, Jolán illetődötten hallgatta. Künn a pusztákon éjszakai madarak keringtek, fehérlettek a tanyak, tehervonatok vonultak, a városház börtönfolyosójának ablakait kinyitották, hogy zárkájukban a rabok levegőhöz jussanak — a püspöknek is nehéz álma volt, könyvtárszobájában a nagy tengeri látkép hullámai nem hoztak hűvösséget. Az erkélyes szobában Dóra kitakaródzott, apródfrizurás, sötét haja a párnába gyűrődött. Nyitott ablakaik mögött Flóra és Jolán tovább suttogtak, az egyetemi épület fehér homlokzatáról hozzájuk verődött a holdfény.

Néhányukat fogadta a Báró is, Erzsébet királyné egykori nyári kastélyában, melynek álreneszánsz komorsága nem tudta megnyerni Erzsébet tetszését, ami a meglepetésül építettő császár-királyt elszomorította. A Báró pénzügyeit egy bécsi bank kezelte, ott is Arbájter Győző, távoli rokon, elvtárs, aki nem titkolta Flóra iránti rajongását, s nem vette észre Rezső időnkénti iróniáját, mellyel kezelte. Azaz: lekezelte, mert bolondnak, jóindulatú, lelkes bolondnak tartotta. Arbájter úgy viselkedett a pártban, mint új vallásukban a túlbuzgón áttértek. A Báró fogadásain Arbájter Győző mindig jelen volt és Flóra körül ügyetlenül csetlett-bottlott. Rezső és Flóra legjobban Gáspár Endrééknél érezték magukat: a villanegyedben laktak, fehér bóbítás szobalány szolgálta fel a teát és tejszínt, és a házigazda, amikor csak tehetett, kisebb kölcsönökkel támogatta emigrált honfitársait. Miből tudtak ilyen szinten élni? — Flóra

ezen el-eltűnődött, de sohasem tudakolta, mert szerette őket, és kívánta nekik. Gáspár fordított, lapoknak dolgozott, ezt mindenki tudta. A bécsiek közül egyetlen férfit fogadott közeli barátságába: Lukács Hugót, Ady egykori orvosát, akit monoklijával, sörényével bizonyos fensőbbiség jellemezett, és Flóra minden gondjával öhozzá fordult — többször fordult hozzá, mint a férjéhez.

Az iparművészi iskolába is Lukács Hugó vétette fel Flórát. A férfiakat ugyanis a feleségek tartották el, — ki kalaposnő volt, ki varrónő, ki fűzőket készített. A férfiak a Ring egyik kávéházában, de külön-külön asztalnál reggeliztek. Rezső is, kávéjához egy tojással, kötelességszerűen végigolvasta a nemzetközi sajtót. Senkivel sem beszélt Kassák — neki is külön asztala volt, állandóan lapot szerkesztett.

Komoly iskola volt az iparművészeti, Flórát átformálta, olyan ízlést és leleményességet fejlesztett ki benne, melyről sejtelve sem volt addig. Hímzést tanult, bőrmunkát, csipkeverést, bábukészítést, függönytervezést, aszúrt, batikot, mintanyomást, szitahúzást, és végzett gobelin-hímzést, petit-point-t, dolgozott selyemszállal és zsenilia fonállal. Kihímezendő mintákat tervezett, felvonulási és vadászjeleneteket, melyeken a kényesebb részleteket, — az arcokat, kezeket, a lovak fejét, stb. — túfestéssel ő dolgozta ki. Iparművészeti végbizonyítvány birtokában került a Lustig céghez, mint önálló kézimunkázó és lakberendezési tanácsadó. Lustig! Tudod-e, mi az a Lustig? Bécs iparművészeti luxusüzlete, a Kunstgewerbe iskola teremtménye és folytatója — előkelő cég, a Kärntnerstrassén. Bizonyos napokon Flóra a vevők rendelkezésére állt, lakberendezési tanácsaival, függönyterveket rajzolt, s mi több, az elegáns közönséghez alkalmazkodón kellett öltözködnie, kevés költséggel, de a legújabb divat szerint. Nincs sok ruhám, de a divatjuk évekkal előzi meg az itthonit.

Flóra legszívesebben bábukat készített, fényűző aprólékossággal öltöztetett — akkor terjedt el Bécsben az operai hősnőkről és hősököről mintázott bábuk divatja. Hány Brabanti Elzát, hány Lohengrint készítettem, és Trisztánokat, Izoldákat! Aidát és Traviatát sokkal kevesebbet. Méternyi bábuk voltak, szalonok kerevetein heverték, csipkébe, selyembe, brokátba öltözöttek.

Jolán itta hűgának minden szavát, boldog volt és büszke, Flórát eddig is csodálta, magát mindig alárendelte neki. Ez az alárendelés most kiterébenyesegett, izgalommal és örömmel telt meg, s kiváltság érzetével is, amiért ilyen kivételes egyéniségnek a nővére. Óvatosan megérintette Flóra vállát, mint aki örül a birtokának. Közben az éjszakában nesztelelenül utaztak a folyón terjedelmes tutajok, a kormányos a rúdra könyökölt előre tekintett a folyóra, várta, mikor tűnik elő árnyék fonal, a komp kifeszített drótkötele. A fűzesekben néha felverte valami a madarakat, a vízről is fehér madarak ereszkedtek a tutajra.

— És a férjed?

Mi tulajdonképpen boldogok voltunk. Rezső a kávéházban és az alagsori párthelyiségben. — én Lustignál. Május elsején mindig felvontunk, a mödlingi majálisra Dórát is mindig elvittük. Sokat dolgoztunk, de sohasem fáradtunk bele. — Flóra a válásról nem akart beszélni:

— Rezső egy napon váratlanul kijelentette, hogy más nőt szeret, el

akar válni. Nem akartam tudni, hogyan történt, azt a nőt sohse láttam, a nevét sem akartam tudni.

— Ilyen könnyen elváltál?

— Fél évig feküdtem szanatóriumban. Ott is Lukács Hugó helyezett el.

Flóra mindig ilyen kemény és büszke volt. Vad és akaratos — szatymazi udvarukban tilalom ellenére felült a csikóra, s mikor a ló az istállóba rohant vele, alig sikerült a ló nyakára hajolva, megmenekülni a szemöldökfától. Apja egyszer megfenyegette, hogy felpofozza, mire a kútkávéra állva fenyegetődözött, hogy beugrik, ha hozzányúlnak. Mindenki tudta, hogy megtette volna. Most pedig nem akarta tudni, hogy magára hagyták, gyermekével, — boldoguljon, ahogy tud! Rezső nem fizetett tartásdíjat: „az ilyesmi polgári szokás, a nő tartsa el magát, eddig is te tartottad el magad, sőt, engem is”. Bécsben az élet egyre drágult, a szanatórium miatt állását veszítette — nem maradt más kiút, csak a hazatérés. Kudarcc volt ez, szörnyű kudarc, de Flóra még ezt sem akarta tudomásul venni. Megél a maga erejéből, hisz eddig is abból élt, neves iparművészről válik belőle. „Addig a te nyakadon élünk. Elbírsz bennünket?” Hogyne bírná, — Jolán még örült is a tehernek. Csak féltette Flórát, tudta, hogy az itteni világba nem lesz könnyű visszailleszkesznie. Flóra valóban nem felejtette el Rezsőt. Reménykedik, álmodozik, s minél büszkébbet mutat, annál mélyebben ivódik belé Rezső emléke. Csak egyvalamibe nem tudott beleegyezni: abba, hogy egy idegen nő kerekedett fölébe. Ha elképzelte együttlétüket, nem fájdalmat, vagy féltékenységet érzett, hanem megaláztatást — sohasem szabadult férjének emlékétől. De akart-e szabadulni?

Mindez idegen volt Jolán nyugodt lényétől, de minél idegenebb, annál inkább töprengett rajta. Életében Géza jelentette az egyetlen szenvedélyt és azt a folyamatos, hosszan kitartott boldogságot, melyet nem lehet visszavárni. Jolán nem rettent vissza attól, hogy életrendje megváltozik, sőt, örült a nem várt változatosságnak. Egyszerre úgy érezte, hogy Dórának méginkább örül, mint a húgának. Mint a maga gyermekének, úgy örült a kislánynak. Vágyott rá, hogy újból lássa, hogy elhiggye ittlétét. „Nem kellene megnézni a gyereket? Idegen helyen alszik először, hátha nem tud elaludni?” — „Nézd csak meg — hagyta rá Flóra. — Aludt ő már idegen helyeken, a válasunkig intézetben volt.”

Jolán átment a sötét ebédlőn, benyitott az erkélyes szobába: csupa fehérséget látott, s csak egy fekete foltot, a kislány haját.

— Dolgozni fogok — jelentette ki Flóra, mikor Jolán visszajött. — Iparművészi munkákat vállalok. Hoztam néhány mintadarabot, holnap kiveszem a koffer aljából. Hátha eladhatom, vagy kaphatok megrendelést.

Egymás mellett feküdtek az ikerágyban, mint lánykorukban, melynek évtizede sincs, és mégis olyan távoli. Két özvegy — tűnődött Jolán. Mindketten ugyanoda jutottunk, de nekem a könnyebb. Mi a különbség halál és elhagyatás között? Aki meghal, az megmarad, aki elhagy, az visszatér, hogy kínozzon. Aki meghal, az szeret bennünket, aki elhagyott, azt mi szeretjük, átkozódva. Flóra szereti Rezsőt, és eszelősen, esztelenül visszavárja. Rezső csak elment, hosszú útra, s egyszer majd visszajön. De aki meghal, az velünk van. Jolán mindig magán érezte Géza figyel-

mét, tanácsot kért és kapott tőle, néha elmondta neki gondjait, és ilyenkor még a hangját is hallotta, gyengéden és bátorítón. Dóra szeméből az apja szeme néz, és Jolán félt ettől: Flóra nem *így* várja vissza Rezsőt, s a gyermek hasonlatosságával csak ki akarja játszani. Jelen van Flóra mellett, de kiderül, hogy nem ő az. Jolán félt, hogy Flóra végül is meggyűlöli a gyermekét, mert a pusztá rátekintés fájdalmat okoz neki.

Mi lesz Flórából? Jolán nem attól féltette, hogy férfi nélkül marad, és noha Flóra szóval sem említette, Jolán tudta, hogy a húga férfi után vágyik, nem tud meglenni férfi nélkül, mint ahogyan ő megvan és meg is fog maradni. A megaláztatás megkövesíti a szeretetlenséget. Flóra el fogja veszteni a szeretet képességét. Lelke sivataggá válik. A világra kiáradó szeretetben Flóra is bennfoglaltatik, de nem érzi, nem viszonzozza, nem lesz haszna belőle. Úgy él majd, mint a süket, akinek hiába zenélnek. Jolánnak leginkább az fájt, hogy Flóra majd gorombán és gonoszul elúzi magától a névtelenül reá áradó szeretetet — ha figyelmeztetné rá, ha megpróbálná rábírní, hogy elfogadja, még ki is gúnyolná. Arról a szeretetről beszélne Flórának: mintha egy süketnek beszélne.

Nem tehet egyebet: ő szeretni fogja, mindenk ellenére, még ha megalázza is, ő csak kitart a szeretetében, fel nem adja, le nem mond róla, túri majd a visszautasítást, túr, túr — és reméli, hogy a húga egyszer majd megadja magát, lelkének kemény burka feltörik, és akkor már nem csak az ő szeretete áramlik belé, hanem az a másik, egyetemes, határtalan Szeretet is.

De akkor már úgy feküsznek egymás mellett, mint most, örökké és testvérien, egy láthatatlan világban.

Illatos hőség volt a reggeli konyhában, forralt tej illata és szelíd visszfény, — a legfelső emeletről üvegtető ugrott elé, a fényt az szűrte meg. Reggeliztek — Jolán még mindig teli az éjszakai gondolataival. A kis Dórát figyelte — most jobban féltette, mint eddig. Amit megérezett Flóra születő szeretetlenségéről, annak terhéből, tudta, Dóra fogja a legtöbbet viselni. Veszélyesen súlyos lesz ez a teher, a kislány veszélyben van, anyjának szeretetlensége veszélyezteti. Dóra gyanútlanul itta tejeskáváját, elfogulatlanul beszélt az anyjához, sokat beszélt, és Flórát ez már most is idegesítette.

Jolán megérezte, hogy felelősségek és kötelességek nehezednek majd rá, arcára kiült a gond, és Flóra ezt gyanakvón látta: talán megbánta, hogy a nyakába vett bennünket? Jolán azonban csak a gyermekre gondolt: hogyan védhetné meg az anyjától? Terveket szőtt — valami meleg, békés környezetet kellene keresnie a számára, ahol anyjának várható viharai elől meghúzódhatik.

— Nem gondolod, hogy a gyereket el kellene vinni Rezső szüleihez? Elvégre az unokájuk, igényt is tarthatnak rá, hogy lássák. Hidd el, Paalikék jószívű emberek. Etelka példás rendben tartja férjét a nyugdíjából, híres háziasszony, kemény asszony, hisz ismered. Dórának örülnének!

Jolán csodálkozott, hogy Flóra mindezt nem fogadta ellenkezéssel. Az elvált férj szülei! Közömbös arcot vágott Flóra, de Jolán kitalálta, hogy ezzel csak azt leplezi, hogy szívesen fogadja a tanácsot. Ezért is tért tüstént más tárgyra:

— Dórával bemegyünk a városba. Megvan még a Kék Csillag?

Hogyne lenne! Flóra nem árulta el, hogy hozott csekély pénzt magával, Jolán pedig nem mert kölcsönt felajánlani, elseje előtt. Flóra egyszerűen volt fukar és nagylelkű — most például arra készült, hogy maga hímezze, csipkedíszítéses abrosszal, s hozzá illő szalvétákkal lepi meg Jolánt, a vendéglátás viszonzásaként. Visszament a táskájáért, s Bánk bán ebédlő-asztalát szorosabban szemügyre vette — tétovázott még a tűhímzés és a sodrott öltés aránya között, de a szélek aszúrozásában biztos volt. Arcát bepúderozta, hogy eltüntesse orra körül a szeplőket, behívta Dórát, ráhúzta a halvány-rózsaszín, háromfodros ruhácskát, melynek sima nyakkivágásából virágként emelkedett elő a kislány feje. A Petőfi sugárút hársfái alatt haladtak, Jolán velük tartott; ma kis késéssel nyitja a kölcsönkönyvtárat. A járókelők közömbösen, sőt idegenkedően tekintettek Flórára, mert ismerős volt, de idegen is, tehát szokatlan, és éppen ezért megzavaró. Flóra felvette a fejét, átnézett felettük. A kölcsönkönyvtár előtt búcsúztak, de Flóra megvárta a nyitást, éppen csak benézett a helyiségbe és visszahúzódott, mintha kissé lenézné.

A Kék Csillag mit sem változott: Holczer úr, a tulajdonos mégis megismerte Flórát, kimért kedélyességgel köszöntötte, és némán figyelte, hogy az első segéd szolgálja ki a vevőt. Úgy figyelt, mint aki maga is részt vesz a kiszolgálásban, de tartózkodik is, mégis, készen arra, hogy ha szükséges, közbelépjen. Dóra aprólékosan szemügyre vette a helyiséget, az olajozott hajópadlót, melyen fűrészporsíkjai látszottak, a sárgára festett pultokat és polcokat, s már otthonosan érezte magát az üzlet hűvösségében, melyet a kirakatok fölé húzott ponyvasátrak támasztottak. A bejárati sátor alól a tér látszott, vad napfényben, füledt platánokkal, gőzölgő bronzszobrokkal — az egész tér a nyár gőzében fürdött. Flóra lenvásznak közt válogatott, szigorúan, néha elégedetlenül, s ez készítette Holczer urat, hogy tartózkodón közeledjék, halk utasítással a segédet a raktárba küldte, s közben Flórához hajolt, bizalmasan:

— Nemde nagyságos asszony látogatóba érkezett . . .

Flóra sietve adta meg a felvilágosítást, hogy túl jusson a kérdezősködéseken, melyek még rá ebben a városban várnak: igen, Bécsből, a nővéremhez, akinek a kölcsönkönyvtára van . . .

— Tudom, tudom, a kedves özvegy Robozné . . .

Amíg a segéd visszajött, Flóra már azt is tudtul adta, hogy elvált. És ez a szép kislány a gyermeke? Kedvesem, nem beszélsz magyarul? Szép a kicsi, és hogy hasonlít az apjára! Szegény főmérnök úrék, Isten a gyermekeikben sújtja a szülőket. De nagyságos asszonyt a gyermekében megáldotta.

Holczer úr, a könnyű, fekete lüszterkabátjában érezte, hogy a történelemhez jutott közel, ezért megilletődött. Azok a kommunisták! Jól tette nagyságos asszonyom, hogy elvált — ha megengedi, hogy beleszóljak a magánéletébe . . . Visszanyertük nagyságos asszonyt — valamikor az egész város rajongott a szép Galamb-lányokért.

Flóra idegenkedően fogadta a vallomást, valami tolakodást is érzett benne, pedig Holczer úr megtartotta a méltóságát. Ő volt a város első és legnagyobb textilkereskedője, Holczer Ármin, régi cég, a nagy árvíz előtti, ülését a zsinagógában kis réztábla jelölte. Flóra zavartan állt: Bécsben, az elutazása előtt, tartott a találkozástól szülővárosával, hallott az Etelköziek Szövetségéről, az Ébredő Magyarokról. Most értette meg, hogy a válás re-

habilitálja, visszaadja polgárjogát — szülővárosa visszafogadja, de ez neki örömet nem szerez. Sőt, szégyenkezik. Rezsőt ő sohasem csalta meg, még a válás kimondása után sem. Most először lett hűtlen, hozzá és az ügyhöz, melyet szolgált férjével együtt. Az ügy is összetartotta őket.

Bécsben elvtársnőnek szólították — most észrevette, hogy a tartásában, a beszédmódorában is kezd visszaváltozni — úriasszonyá. Azzá, aki a házassága előtt volt. Kellemes is volt ez a visszaváltozás, hasznos is: megszokott kellemesség — és ugyanakkor hűtlenség. Fejét felvetette, csak intett, hogy a segéd nyissa, teregesse a lenvásznakat, Holczer úr azonban kivette a segéd kezéből, maga teregette volna, de egyszerre feltekintett, otthagya a pultot, s még idejében ért a bejárathoz, ahol a magas, barna hölgy belépett. A főispánné volt. Holczer úr mélyen hajolt az asszony glacé kesztyűs kezére: „Méltóságos asszony, micsoda megtiszteltetés...” Flóra azonnal megismerte Tildát, aki a felső leányiskolában két osztállyal járt föllette. A főispánné fehér selyemkosztümöt viselt, széles karimájú, világoskék selyemkalapot, sötétkék rózsával a kalap szalagján, s a karima beárnyékolta az enyhe bajuszt felsőajka fölött. A főispánné is megismerte Flórát, kurtán biccentettek is egymásnak, de Tilda nem fordított hátat, sőt, mosolygó érdeklődéssel mustrálta Flórát, láthatólag most futottak át rajta régi értesülések, és villámgyorsan érlelődött benne a döntés a viselkedéséről. Tilda mindig higgadt és fensőbbes lány volt, gazdag lány, hatalmas birtokkal háta megett a határon túli Bácskában. Elindult Flórához és szinte láthatólag lépett át tilalmakon, előítéleteken: kezet nem nyújtott, de leereszkedő nyájassággal mosolygott. Ebben nem volt semmi sértő, mert Tilda mindig leereszkedett a városi középosztályhoz. „Nahát!” — csak ennyit mondott Flórának, fensőbbeséggel, de rosszindulat nélkül. Flóra pedig odaszólt a segédnek: „Ebből négy métert vágjon le.” Flóra talán e szavak hangsúlyával nyerte meg Tildát, mert a főispánné már helyeslőleg nézte, s kesztyűjét lehúzza, ujjával meg is érintette a lenvásznakot.

Ekkor lépett hozzájuk Dóra: „Mutti komm schon.” Tilda végignézett a kislányon, s Flóra ekkor örült csak, hogy ő is a bécsi ruháját vette fel, melyben tegnap a harmadik osztályon megérkezett. Tilda szakértőn, néma elismeréssel vette tudomásul mindkettejükön a bécsi divatot: „A te kislányod? Milyen szép kislányod van!” Flóra pedig, a gyermekhez: „Sag' schön Grüsgot, der Dame” — és Dóra térdhajlítással bókölt, és alulról, mintha a mélyből, komoly, tisztelő, de vizsga tekintetet emelt a főispánnéra. Flóra ugyanekkor átvette a csomagot, érzékelte, hogy a német beszéd Tildában bizonyos tiszteletet ébresztett. Sőt, hajlamot, hogy társasági fölényével túltegye magát a „politikán”. Flóra vol az, aki kezet nyújtott, és Tilda érezhetőleg szívesen fogadta el, száraz, tiszta kézszorítása volt, és most már mosolyogva bólintott: „Nahát!”

Holczer úrnak Flóra éppen csak odabiccentett, s mikor kifelé haladt, magukon érezte a főispánné pillantását, s szinte hallotta is, amint a kereskedő Tildához tiszteletteljesen közelébb hajolva, beszámol az ő válásáról.

„Többé már igazán nem vagyok Palik Rezsőné” — mondta Flóra félhangosan, pedig Dóra úgysem értette.